
AZ ÚJ IPARMŰVÉS ZET PÁRIZSBAN

ÍRTA: BOR PÁL

Az 1925-ös nemzetközi iparművészeti kiállítás hatása a francia iparművészet fejlődésére korszakalkotó jelentőségű. Mintha ezt a kiállítást azért rendezték volna a franciák, mert érezték, hogy Európa nagyszerű versenyében elmaradtak, azért hívták volna meg a világ valamennyi államát, hogy tanuljanak tőlük s új lendülettel ismét arra a helyre kerülhessenek, mely őket tehetőségüknél, ízlésüknél fogva megillette. Hiszen a modern festészetben, amióta ilyenről szó van, mindig a franciák vezettek s a festészet talán ezer év óta nem állott oly közel a díszítő művészethez, nem utalt annyira arra, hogy a díszítésnek közel rokona, mint az utóbbi évtizedekben. Csak a lökést kellett megkapniok a francia festőknek, hogy megszabaduljanak az előítélettől, mely az iparművészetet másodrangú művészetté degradálja, s ezt a lökést az 1925-ös kiállítás adta meg.

A francia építészek és bútortervezők is részben a stílustradíciók bénító hatásától, részben az 1900-as kiállítás szecessziós »art nouveau«-jának téves irányításától nem tudtak szabadulni. Most végre ők is, a 25-ös kiállítás nemzetközi találkozásának befolyása alatt, összekerültek Európa többi részének mozgalmával s ma már letisztították az alapformáiról mindent, ami csupán díszítő jelentőségű s a konstruktív (éppen úgy mint a dessaudi Bauhaus tervezői) szinte túlságba menően hangsúlyozzák.

Az 1925-ös kiállítás nagyot változtatott az itteni iparművészet szellemén. Miután pedig Párizs rengeteg iparművészetet fogyaszt, és sok iparművészt foglalkoztat, ez a fejlődés sokkal gyorsabb tempóban folyik le, mint bárhol a világon. A fejlődés egyik nagy faktora az a számos idegen művész, kit a pezsgő művészi élet és a modern kísérletek mindjobban terjedő népszerűsége idehozott. Ezeket nem kötik a francia tradíciók s így szabadab-

ban kereshetnek új utakon. Európa minden fajtája képviselve van köztük s a franciák semmi akadályt nem gördítenek az elé, hogy az idegen művészek Párizsban megtelepedjenek, sőt naturalizálással lassankint franciákká legyenek.

Az Európában ma gyökeret vert iparművészet lényege a konstrukció. A gép, mely a mai élet egyik leglényegesebb tényezőjévé vált, annyira fascinalta tervezőinket, hogy minden bútort, minden használati tárgyat a gép szellemében akarnak megalkotni: célszerűre, egyszerűre, dísztelenre, lehetőleg látható szerkezetűre. Az elv az, hogy a tökéletes konstrukció már önmagában is szép. Így azután a vastag deszkalapokból összerótt bútorok szabadon álló síkjaikkal, melyek fémtengelyek körül forognak, sok nyitott poleukkal, fémlemezekre állított asztallapjaikkal, a bőr- és fémből készült székek, a fehérfém használati cikkek stb. gyakran a gyári kapcsolóhelyiség, az iroda, a kórház ridegségére emlékeztetnek.

Az új ötletek halmazával vonulnak fel az ideai Salon d'Automne tervezői. Vannak ridegségig puritán intérieurök. Djo Bourgois gyermekszobája, az alaptéglaformára leegyszerűsített ágyakkal, szürke falakkal, melyek alul parafalemezzel vannak burkolva, parafalemezzel födött szekrényekkel. Pierre Chareau-szálloda előesarnoka, melynek egyik félkörkeresztmetszetű függőfala kulisszaszerűen összehajtható s bútorainak részei — vashól és keményfából — szintén tengely körül forgathatók. A »Printemps« áruház »Primavera« műhelye, egy politúrozott bútorú, fekete lakk spanyolfalás hall mellett, egy kis bar-t állít ki, melynek függőnye fényes, fekete viaszkosvászon s pamlagai is azzal vannak bevonva, székei pedig hajlítotvasszékek antilópbőr ülővel és támlával. A bar és a szállodahall a modern berendezők egyik gyakori feladata. Van egy bar a szalonban, melynek fala bizonyos magasságig fénylő nikkelezett pléhvél van födve, kártyaasztala s a székek egy része

átlósirányban elhelyezett, egymást derékszögben metsző fémlemezeken nyugszik s bár-székei, hajlított nikkelezett esőből vannak. A szállodahallokban is a célszerűség és a tisztántarthatóság ri le mindenről. Egy helyen falba erősített háromszögletű asztalok láthatók és könyvesállvány mindenféle kinyúló köralakú polcokkal. Az üveg egyik legkedveltebb anyaga az új iparművészetnek. Asztalfelsőlapnak, falburkolatnak stb. használják. Lalique üvegasztala, melynek téglalapú hasáblába is üveg, becsiszolt díszítőmintáival igen szép hatású. Valamint szép Lalique préseldíszítésű üvegfürdőkádja is.

A francia szellemnek általában nem igen felel meg a modern bútorok túl nagy hidegsége s így tervezőik minden módon igyekeznek intérieurjeiket meleggé tenni. Egyesek kubisztikus mintájú, de lágyszínű falikárpitot alkalmaznak. Mások színes kerámiát helyeznek el mindenfelé és síklapokkal határolt (néha becsiszolt díszítő motívum) világítótesteket szórnak el a legkülönbözőbb helyeken. Némelyik pedig belülről megvilágított színes üvegdísz tárgyakat helyez el asztalokra, polcokra.

Az új belső dekorációnak egyik fő díszítő-eleme a szmirna vagy perzsa esomózású szőnyeg. A rajzuk rendszeren egészen absztrakt (itt a legmodernebb festészet elemei bőséges felhasználást találnak) színekben, átmenetekben, tónusban igen gazdagok, bár sohasem nyersegek. Sokszor a szürkéknél igen sokféle változata szerepel rajtuk. A »Primavera«-műhely szőtt faliszőnyeget állít ki, mely egyike a legsikerültebb kísérleteknek arra, hogy a szőtt faliszőnyeg már-már kihalófélben levő művészetét az új festészet szellemében új életre keltse. A falak élénkítésére szolgálnak az absztrakt szellemű képek is. Ezekben a modern intérieurökben domborodik ki legjobban a mai festészet fontossága és jelentősége. A bútorok ridegsége mellett egy-egy színes és játékosrajzú kép igen kellemes foltot ad a falon.

A mai festészet stílustképző jelentőségét ma már mindenki felismerte Párizsban. Kárpitok, szövetek, csipkék, gyönggyel kirakott gyönyörűen színes retikülök, mázos eserépedények, zománcozott bronzvázák, kovácsvas-

munkák, ékszerek mind azokat az elemeket variálják, melyeket nemrégiben még annyira nem ismertek el a festők vásznain.

Nagy fejlődés mutatkozik Párizsban az iparművészet azon ágaiban, melyek az utcával és a kereskedelemmel vannak kapcsolatban. Az üzleti portálok egyszerű formáikkal, felírásaikkal, a kirakatok az árúk újszerű elrendezésével, újfajta, — viasz helyett fából, papírpépből készült — leegyszerűsített próbabábúikkal, az üzletbelső, kávéházak stb. világítási és térhatásaikkal egészen átalakították Párizs külső képét. Igen érdekes próbálkozás a Claridge-passage. Egy házba beépített átjáró utca, gyönyörű kirakatokkal, középen üveglapokkal, kávéházzal, délutáni zenével stb.

A modern szellemű építészet is mind több követőre talál itt. Mallet-Stevens, kinek turisztikai pavillonja a 25-ös kiállításon nagy feltűnést keltett, Auteuilben egész utcát épített a ma már annyira ismert és elismert síklapú, kubisztikus, dísznélküli házakból. Le Corbusier, Lurcat stb. mindenfelé teleszórják Párizst épületeikkel. S ha Corbusiernek szemére is lehet vetni, hogy házai inkább hajó-födélzetre, intérieurjei belső csigalépesőkkel, hosszú folyosóikkal, le-föltölhető ablakaikkal, hajóintérieurökre emlékeztetnek, Lurcatnak s a többinek, hogy nagy üres falfelületeik ridegek s a célszerűséget kifelé is láttató kilógó födeleik, terasszaik, összekapcsoló belső hidaik s más látható konstrukcióelemeik erőltetettek, keresettek, mégis el kell ismerni, hogy ezek az új épületek arányban kellemes hatásúak, síma felületeikkel, a kockát hangsúlyozó tömegeikkel nyugalmat és esendét szuggérálnak.

Párizs átalakításában, mint említettem, nagy részük van az idekerült idegen művészeknek. Magyarok is nagyszámmal vannak köztük s a pozíció, melyet művészeink elfoglaltak, csak becsületére válhat a magyar iparművészet hírnevének.

Talán legnagyobb számban a kovácsoltvas művészei között szerepelnek magyarok. Szabó harmine éve van itt. Már a háború előtt is a kovácsművészet egyik legismertebb mestere volt s ma a legnagyobb szabású munkákra kap megbízást. Igy ő készítette a bergère-i posta-

központ kovácsmunkáit (többek közt egy 5 m átmérőjű kovácsoltvasórát), a calais-i városház kapuját s sok más olyan munkát, melyek a mai francia iparművészet remekei közé számítanak. Kiss P. ma Brandt után Párizs leghíresebb műkovácsa. Róla már többször szó volt a Magyar Iparművészetben. A Salon d'Automne idej kiállításán egy igen szép modern irodával szerepel (munkatársa F e h é r P. és H i e r z P.). Vaskapui, konzoljai, lámpái oly szépek és újak, hogy a kovácsművészet legfontosabb irányítói közé emelik Kisst. Ugyanese a kovácsművészetben érvényesülnek Merieskay, Nitsch stb.

Szobrász is szép számmal ért el sikereket az iparművészet terén. Csáky, kiről szintén többször volt már szó a Magyar Iparművészetben, a legismertebb közöttük. Ujabbán még több iparművészeti feladatra kapott megbízást, s a mai stílus kifejlődésére munkái nagy befolyással vannak. Hasonlóképpen nagy sikereket ért el Miklós G., ki éppúgy mint Csáky az absztrakt szobrászatnak volt harcosa s a nemesanyagnak s a becsületes mesterségtudásnak a hirdetője. Különösen a bronz érdeklis elvonatkoztatott leegyszerűsített bronz női fejei és asszonyalakjai igen szépek. Nagy értéke Miklósnak, hogy a bronzöntés után való megmunkálását: cizellálását, patinálását a saját módszereivel a tökéletességig fejlesztette s az emailozásnak egész új technikáját találta ki. Kívülök Z á d o r y Oszkár van itt. Brandt kovácsvasmunkáihoz készíti a szobrászati részt s a fiatal B e ő t h y István, ki a kerámia terén próbálkozik sikerrel.

Bútortervező és belső berendező P f e i f e r Tibor. Munkáival német folyóiratokban gyakran találkoztunk. Párizsban igen szép feladatokat old meg egészen új szellemenben. Legújabb munkáinak egyike de Valerio házának belső építészeti megoldása és berendezése. (A ház külső falára Csáky készített reliefet, belsejét pedig Lahner E. díszítette freskókkal.) Plakátjai is újak és érdekesek. A belső

berendezés egy ágában, a világítótestek és lámpaernyők készítésében szép sikereket ért el Blattner G. Marhahólyagból készült egészen újszerű lámpaernyőit Párizs legelőkelőbb lakberendezőinek kirakatában láthatjuk s lámpaernyőötleteit ma már mindenfelé utánozzák.

A művirágkészítésben Révai Éva neve kezd ismertté lenni. Paquin-nek, Poiret-nek készít virágokat s a legnevesebb intérieur tervezőknek fátolyból lehelletfinomságú babákat. Kézzele festett párnákat és shawlokat készít B e ő t h y Lajos. Pesten mint műbútorasztalos ismerték s három év alatt Párizs a legmodernebb festészet felé terelte. Szép batik shawlokkal szerepel a Salon d'Automne-ban H e g e d ü s Dóra.

Fényképészeink is szép számmal szerepelnek Párizsban. L a n d a u Erzsit mint portraitfényképészt a legelső párizsi fényképészek között emlegetik. Miklós Jutka szépen érvényesül. K e r t é s z Andor fényképeivel egészen belekapcsolódik a mai művészeti mozgalmakba. Nemesak azzal, hogy a legújabb művészet alkotásait fényképezi előszeretettel, hanem abban, hogy a képkeresése közel rokon a mai festészet törekvéseivel. Egészen újszerű beállításai (tájfölvételben, esendületben, figurális képben), megvilágításai, formai elrendezései, a fényképészet eszközeinek határain belül, a legmeglepőbb hatásúak. A eikkhez tartozó fénykép-reprodukciók jórésze az ő fölvételei nyomán készült.

Igy kapcsolódnak bele a magyarok Párizs művészeti életébe. Ha már a mostoha sors úgy akarja, hogy a nemzetközi iparművészeti kiállítások nagy részén nem vehetünk részt, legalább így szólhatunk bele, külföldön élő művészeink által, az új művészet fejlődésébe.

Sajnos azonban, hogy a külföldre kikerült művészeink eredményeit nem a magyar iparművészet javára írják. Belekeveredve a külföldi metropolisok nemzetközi Babelébe, sokról közölök nem tudják, de még többször elhallgatják az eredetüket.

Gróf József: Ex Libris.